

Війни, нескінченні руйнування відносять в небуття шедеври архітектури. Академік Д.С. Ліхачов писав, що втрати пам'ятників культури невідновні, бо вони завжди індивідуальні, завжди пов'язані з певною епохою і з визначеними майстрами.

У городян історично сформувалося і, розширення реконструктивних робіт, посилюється почуття цілісності міста, коли знос навіть рядової споруди порушує цілісність середовища, викликає у людей почуття втрати, відчуття "обривів" в історії міста.

Характерно, що залежно від того, що зберігається в процесі зміни історико-культурної спадщини, дедалі частіше виступають не одиничні споруди-пам'ятники і навіть не окремі ділянки міського середовища, що склалися, а загальна просторова побудова частини міста, що історично склалася. Г.І. Батіашвілі говорив так: "Структура старого міста – це вже пам'ятник" [2]. Міське середовище не є однорідним, воно швидко змінне. Відносно стійкі частини міського середовища включають історичні нашарування, що закріпилися в колективній самосвідомості. Ці елементи надають фізичному характеру міста особливі риси.

На додаток формам архітектури міського середовища, що історично склалися, додають затишний, єдиний і сучасний вид дизайнерські елементи, схильні до швидких змін; вони характеризують функціональний аспект середовища. Процес формування міського простору складається із таких етапів: проектування і будівництва, обживання, стабільної експлуатації, реконструкції.

На основі цих принципів та аналізу досвіду проектування набережних було визначено принципи архітектурно-ландшафтної організації міського середовища на набережних міста Ужгород: комплексної реконструкції, екологічності, функціонального розподілу, доступності та інформативності, принцип пріоритетного збереження історичної спадщини.

Отже, визначено принципи, які є основою для проектування Київської набережної в місті Ужгород.

Висновки. Досліджено архітектурно-планувальну організацію міського середовища набережних Ужгорода, визначено містобудівний потенціал території набережних, архітектурно-художні особливості містобудівної тканини міста.

Отже, на основі аналізу існуючої ситуації на набережних Ужгорода, було: досліджено формування набережних Ужгороду, надано порівняльну характеристику існуючого стану набережних Ужгорода, визначено чинники формування архітектурно-планувальної організації середовища набережних, досліджено проектні пропозиції набережних міста, проаналізовано загальні принципи розробки й етапи формування міських просторів, сформульовано принципи архітектурно-ландшафтної організації міського середовища набережних міста Ужгород.

Література

1. Яременко Н.М. Архітектурно-планувальна організація прибережної забудови приморських міст України (на прикладі м. Одеса) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. архіт.: спец. 18.00.01 / Н.М. Яременко; Київ. нац. ун-т буд-ва і архіт. – К., 2007. – 20 с.

2. Колбовский Е.Ю. Ландшафтное планирование : учебн. пособ. [для студ. ВУЗов] / Е.Ю. Колбовский. – М. : Изд. центр "Академия". 2008. – 336 с.

Бут Н.К. Принципы архитектурно-планировочной организации набережных Ужгорода

Проведен анализ и определенный градостроительный потенциал набережных городских территорий. Исследованы мировая и отечественная организация городской среды с учетом территорий набережных. Определены принципиальные подходы архитектурно-ландшафтной организации городской среды набережных городов. Сложившиеся принципы архитектурно-ландшафтной организации городской среды набережных города Ужгород.

Ключевые слова: градостроительный потенциал, набережные, ландшафт города, архитектурно-ландшафтной организации городской среды.

But N.K. Principles architectural-planning organization waterfronts of Uzhgorod

The analysis of urban development and the specific potential of waterfronts in urban areas. Investigated the global and domestic organization of the urban environment, taking into account the embankments of territories. Defined fundamental approaches architectural and landscape organization of the urban environment urban waterfronts. The established principles of architectural and landscape organization of the urban environment waterfront city of Uzhgorod.

Keywords: urban development potential, the quays, the city's landscape, architectural and landscape organization of the urban environment.

УДК 712.581(091)

Доц. К.М. Гамалія, канд. іст. наук –
Київський НУ культури і мистецтва

ЗЕЛЕНА ВЕРТИКАЛЬ У ВЕКТОРІ ЧАСУ

На підставі перегляду й аналізу літературних відомостей показано, що метод вертикального озеленення існував у садово-парковому мистецтві від його зародження до сьогодення і має очевидні перспективи застосовування в майбутньому. Розглянуто розвиток вертикального озеленення від найдавніших часів до сучасних тенденцій на межі тисячоліть.

Ключові слова: садово-паркове мистецтво, дизайн, вертикальне озеленення, естетика, утилітарність.

Історію садово-паркового мистецтва досліджували багато авторів у різних країнах світу. Видані ними праці стосуються різних проблем: розвитку паркобудівництва у загальносвітовому аспекті [1-5] та в межах окремих країн [6-10], стильових особливостей садово-паркового дизайну [11-13], мистецтва створення садів і парків [14-16]. Проте багатопланові історичні дослідження цих проблем не вичерпують всієї різноманітності їхніх проявів. Садово-паркове мистецтво є своєрідним синтезом садівництва, архітектури, живопису, літератури, релігії, філософії. На кожному етапі свого існування воно активно сприймає наукові та практичні досягнення відповідної йому епохи, що віддзеркалюється у садово-паркових композиціях, у особливостях побудови їхнього простору [12]. Згідно з П.О. Флоренським, всю культуру можна розглядати як діяльність, спрямовану на організацію простору, яка, виступаючи як єдність всіх видів мистецтва, досягається значною мірою за рахунок одиниць прийомів [17]. Одним із прийомів організації садово-паркового прос-

тору є наповнення його вертикальної складової. Створення вертикального візуального акценту підвищує естетичну виразність паркового ландшафту, сприяє активізації його зорового сприйняття [18]. Поширеним методом формування вертикального акценту садового простору є вертикальне озеленення – декорування природних та штучних опор виткими рослинами.

Метою роботи було простежити застосування методу вертикального озеленення на різних етапах розвитку світового садово-паркового мистецтва від його започаткування до наших днів. Дослідження ґрунтувалось на таких методах: історико-фактологічному (опис фактів застосування методу вертикального озеленення у парках різних країн світу від зародження садово-паркового мистецтва до сьогодення), порівняльному (зіставлення тенденцій планування та використання цього методу) і систематизаційному (систематизація, аналіз та узагальнення отриманих результатів).

Декоративне садівництво зародилося на Сході. У спекотному кліматі Давнього Єгипту формування комфортних для людини садових ландшафтів потребувало створення затінку шляхом побудови павільйонів, пергол та зелених тунелів, обвитих в'юнкими рослинами. Особливого розвитку садівництво набуло у Фівах, старовинній столиці Єгипту. У період Середнього царства (2160-1650 рр. до н.е.) це було процвітаюче торгове місто з розкішними віллами багатіїв, оточеними садами. Всі елементи давньоєгипетського саду були складовими єдиного ансамблю, планувальними осями якого були канали, необхідні для зрошення [19]. До головних будівель вели перголи, вкриті виноградом, альтанки та трельяжі обвивали троянди, дуже популярні в Єгипті.

Давнім грекам подобались ландшафти, в яких природні елементи поєднувались з рукотворними. Після походів Олександра Македонського еллінські традиції садівництва збагатились єгипетськими, і в садах заможних греків з'явилися перголи, обвиті ліанами. Римляни запозичили прийоми садівництва у греків і за часів розвитку імперії замські вілли римських патрициїв прикрашали живими огорожами та перголами. Від тогочасних римських парків та садів залишилися згадки у літературних творах та зображення на фресковому настінному розпису періоду I ст. до н. е. – 50 р. н. е., який особливо добре зберігся в Помпеях – місті, законсервованому на століття внаслідок виверження Везувію. Великий сад з декоративними прикрасами та водними пристроями існував при будинку Октавіо Квартіо. Вздовж саду до будинку пролягала пергола, посеред якої протікав вузький канал довжиною 50 м. Через канал були перекинуті мостики, а з боків росли дерева і стояли статуї. Посередині перголи та в кінці її знаходились фонтани, вкриті розписом. Особливістю такого саду (avillagarden) було сполучення продуктивності та орнаментальності [20].

Тенденція до зменшення естетичної ролі саду, порівняно з утилітарною, яскраво проявилася за часів Середньовіччя. Безперервні війни та суворі релігійні приписи призвели до обмеження площі садів, стиснених мурами замків та огорожами монастирів. Важливе місце в них посіли плодові дерева, городні культури, лікувальні трави – все, що було потрібно для вжитку. Через нестачу площі більш вигідними стали вертикальні посадки рослин, зокрема виногра-

ду. Виноградні лози обплітали тунелі та перголи, створюючи затінок, вкривали трельяжі, що слугували декоративними ширмами, але основною роллю цієї культури було отримання ягід для виготовлення вина та оцту, вживаного в кулінарії. Виткі рослини, серед яких були гарбузи, піднімалися по стовбурах дерев. У середньовічних садах чимало місця відводилося і для декоративних рослин, серед яких особливу увагу приділяли трояндам. Для монастирського саду троянди були обов'язковим елементом, оскільки їм надавали символічне значення. Зображення троянди, як "райської квітки", символу святості та чистоти небесної, часто прикрашало середньовічні ікони з образом мадонни.

Сади Відродження відзначилися поверненням до античних традицій, секуляризацією символіко-алегоричної системи Середньовіччя та розширенням архітектурної складової садового ландшафту у співзвучності з новим ставленням людини до природи, як підвладного їй об'єкта перетворення [21]. Площа саду збільшилася, і для забезпечення усамітненості створювалися окремі "зелені кабінети", альтанки та лабіринти, відгороджені штучними опорами з виткими рослинами. Троянди заплітали стіни чудових вілл, таких як вілла Медичі в Італії.

З XVII ст. у Франції з'явився своєрідний варіант пергол – так звані "берсо" – криті алеї, створені за допомогою напівсферичних дерев'яних чи металевих каркасів, зеленим наповненням яких є дерева (граб, липа, верба), чагарники (глід, карагана) та ліани (переважно виноград). З Франції берсо поширились Європою – в Англію (Сад Королеви в Кью), Голландію (парк Хет Лоо), Нідерланди (Сад Принца у Гронінгені) [22]. До Росії вони потрапили за часів Петра I, який "для встановлення більш тісних контактів з Європою використав найвпливовіше мистецтво – садово-паркове" [23, с. 40]. Під час закладання Верхнього парку у Петергофі були розпочаті роботи зі спорудження берсо, які закінчились у 1725 р. Опорні дерев'яні конструкції цієї споруди регулярно ремонтували, тому вона збереглася до наших днів.

На межі XIX-XX ст. у ландшафтному садово-парковому мистецтві чітко проявився модерн. Він допоміг дизайнерам подолати труднощі, пов'язані з різким скороченням площі, відведеної під приватні володіння. У садах мініатюрного розміру виявились дуже корисними підпорні стіни, прикрашені зеленню, а також щільні живі огорожі, які дали змогу розділити зони різного призначення та в разі потреби приховати неестетичні деталі [24].

Серед садів сучасності, створених із застосуванням вертикального озеленення, можна назвати ті, що знаходяться у Франції. Так, наприкінці 90-х років XX ст. в Парижі був закладений Променад Планте (Прогулянка серед рослин) із зеленими тунелями, що дають змогу переходити з однієї частини цього багатопланового саду до іншої [25]. Переконливо, що на межі XX-XXI ст. однією з основних рис садів останнього покоління є стіни, оформлені живими рослинами.

Висновки. Розгляд структури садів і парків, які існували в різних країнах від найдавніших часів до наших днів доводить, що один з основних методів, які застосовувалися у садово-парковому мистецтві – вертикальне озеленення – майже не змінився. Він наслідувався стилями від покоління до по-

коління, відрізняючись хіба що за призначенням, яке залежало від особливостей відповідної епохи. Отже, маємо визнати справедливості думки Д.С. Лихачова, який стверджував, що "садово-паркове мистецтво – це мистецтво перш за все численних комбінацій більш чи менш постійних елементів" [21, с. 38]. Таким чином, можна прогнозувати названому методу, який пережив більше трьох тисячоліть у парковому будівництві, подальше активне використання ландшафтними дизайнерами.

Література

1. Курбатов В.Я. Всеобщая история садового искусства. Сады и парки мира / В.Я. Курбатов. – М. : Изд-во "Эксмо", 2007. – 736 с.
2. Рандхава М. Сады через века / Махендра Рандхава : сокр. пер. с англ. Л.Д. Ардашниковой. – М. : Изд-во "Знание", 1981. – 320 с.
3. Prévôt P. Histoire de jardins / Philippe Prévôt. – Bordeaux : Sud Ouest, 2006. – 377 p.
4. Majdecki L. Historia ogrodów / Longin Majdecki. – Warszawa : Panstwowe Wydawnictwo Naukowe, 2007. – Т. 1. – 488 s.; 2010. – Т. 2. – 492 s.
5. Сокольская О.Б. История садово-паркового искусства / О.Б. Сокольская. – М. : Изд-во "Инфра-М", 2004. – 347 с.
6. Николаева Н.С. Японские сады. – Сер.: Сады мира / Н.С. Николаева. – М. : Изд-во "Арт-родник", 2007. – 208 с.
7. Yo Isao. Chinese gardens / Isao Yo. – Düsseldorf : Books Nippan, 1990. – 150 p.
8. Jarrett D. The English Landscape Garden / David Jarrett. – London : Academy Press, 1978. – 144 p.
9. Горохов В. Садово-парковое искусство России. – Сер.: Русские памятники / Владислав Горохов, Аркадий Вергунов. – М. : Изд-во "Белый город", 2007. – 672 с.
10. Липа О.Л. Визначні сади і парки України та їх охорона / О.Л. Липа. – К. : Вид-во Київ. ун-ту, 1960. – 176 с.
11. Лихачёв Д.С. Поэзия садов. К семантике садово-парковых стилей / Д.С. Лихачёв. – Изд. 2-ое, [перераб. и доп.]. – Л. : Изд-во "Наука", ЛО, 1982. – 343 с.
12. Дормидонтова В.В. История садово-парковых стилей / В.В. Дормидонтова. – М.-СПб. : Изд-во "Архитектура", 2003. – 207 с.
13. Ямщиков Г.М. Наследие Арнольда Регеля: Исторический, национальный, пейзажный, архитектурный и художественный стиль садов и парков конца XIX- начала XX вв. в России / Г.М. Ямщиков. – М. : Изд-во МГУЛ, 2009. – 560 с.
14. Косаревский И.А. Искусство паркового пейзажа / И.А. Косаревский. – М. : Стройиздат, 1977. – 246 с.
15. Білоус В.І. Садово-паркове мистецтво: Коротка історія розвитку та методи створення художніх садів / В.І. Білоус. – К. : Вид-во "Наук. світ", 2001. – 299 с.
16. Жирнов А.Д. Искусство паркостроения / А.Д. Жирнов. – Львов, 1977. – 208 с.
17. Флоренский П.А. Из вступительного слова к лекциям по "Анализу перспективы", произнесённом студентам Вхутемаса 13 октября 1921 г. / П.А. Флоренский // Декоративное искусство СССР. – 1982. – № 1. – С. 26-29.
18. Николаевская З.А. Садово-парковый ландшафт / З.А. Николаевская. – М. : Стройиздат, 1989. – 344 с.
19. Гродзинський М.Д. Пізнання ландшафту: місце і простір : монографія / М.Д. Гродзинський. – У 2-х т. – К. : Вид. центр "Київський ун-т", 2005. – Т. 2. – 503 с.
20. Beard M. Pompeii. The Life of a Roman Town / Mary Beard. – London: Profile Books: 2010. – 360 p.
21. Лихачёв Д. Сад и культура Европы / Дмитрий Лихачёв // Декоративное искусство СССР. – 1982. – № 3. – С. 38-45.
22. Пескова И. Зелёные своды / Ирина Пескова // Ландшафтный дизайн. – 2009. – № 1. – С. 44-50.
23. Лихачёв Д.С. Сад и культура России / Д.С. Лихачёв // Декоративное искусство СССР. – 1982. – № 12. – С. 38-45.
24. Вронская А. Модерн в живом исполнении / Алла Вронская // Ландшафтный дизайн. – 2003. – С. 38-42.
25. Кокуева И. Парижские парки / Ирина Кокуева // Ландшафтный дизайн. – 2009. – № 1. – С. 96-99.

Гамалея Е.Н. Зелёная вертикаль в векторе времени

На основании просмотра и анализа литературных сведений показано, что метод вертикального озеленения существовал в садово-парковом искусстве от своего зарождения до наших дней и имеет все перспективы использоваться в будущем. Рассмотрено развитие вертикального озеленения от наиболее древних времен до современных тенденций на рубеже тысячелетий.

Ключевые слова: садово-парковое искусство, дизайн, вертикальное озеленение, эстетика, утилитарность.

Gamaliya K.N. Green vertical line in a time vector

The method of vertical planting of greenery existed in landscape gardening art from its inception until today and has all the prospects for using in the future. The development of vertical gardening from ancient times to the modern trends in the turn of the millennium is considered.

Keywords: landscape gardening art, design, vertical planting of greenery, aesthetics, utility.

УДК 712.253(091)

Доц. Н.В. Гатальська, канд. с.-г. наук –
НУ біоресурсів і природокористування України, м. Київ

ПОСУХОСТІЙКІСТЬ ІНТРОДУЦЕНТІВ ПАРКІВ-ПАМ'ЯТОК САДОВО-ПАРКОВОГО МИСТЕЦТВА В УМОВАХ ЦЕНТРАЛЬНО-ПРИДНІПРОВСЬКОЇ ВИСОЧИННОЇ ОБЛАСТІ

Представлено результати порівняльного аналізу посухостійкості деревних інтродуцентів, зосереджених у насадженнях парків-пам'яток садово-паркового мистецтва на території Центрально-придніпровської височинної області. Виконано розподіл досліджених видів на групи залежно від рівня їх посухостійкості та визначено найпосухостійкіші.

Ключові слова: посухостійкість інтродуцентів, водний режим листків, парки-пам'ятки садово-паркового мистецтва.

На інтенсивність росту і розвитку деревних рослин впливає кількість запасів води, дефіцит якої в ґрунті може викликати пригнічення фізіологічних процесів, скорочення вегетаційного періоду та зниження ступеня стійкості рослин до дії стресових факторів [1-3]. З огляду на те, що насадження парків-пам'яток садово-паркового мистецтва (ППСПМ) сформовані, здебільшого, за рахунок інтродуцентів, які природно зростають у різних регіонах світу, де показники клімату істотно відрізняються від аналогічних Центрально-придніпровської височинної області (ЦПВО), аналіз водного режиму листків необхідний для визначення успішності їх інтродукції в регіоні дослідження.

Метою дослідження є порівняльний аналіз водного режиму листків інтродуцентів, які зростають на території ППСПМ ЦПВО. Для визначення рівня посухостійкості 17 видів інтродуцентів було проведено лабораторні дослідження водного режиму їх листків та здійснено порівняльний аналіз з аналогічними показниками аборигенного для ЦПВО виду – *Acer platanoides* L. Показники водного режиму листків визначали ваговим методом [4]. Зразки відбирали у третій декаді липня у другій половині дня за умов сонячної погоди.

Як показав аналіз інтенсивності втрати води листками 17 інтродукованих видів дерев, найменшу кількість вологи за 24 години втрачають листки *Liriodendron tulipifera* L. (від 31,2 % до 37,5 %) і *Maclura pomifera* (Raf.)